

Kraujo lašai sulašęje istorijon

Petras Panavas

Sausio tryliktosios naktį pasigirdo telefono skambutis. Skambino duktė: paimtas ar imamas Televizijos bokšto pastatas, dūžta langų stiklai.

Visi miegai išgaruoja. Prasidėjo...

Netrukus ateina pirmosios žinios apie aukas prie Televizijos bokšto. Vilnius tyli, bet Kaunas kalba ir rodo.

Iš Utenos į Vilnių rieda mašinos, pilnos sunerimusių uteniškių.

Stovėdamas prie Aukščiausios Tarybos stebiu viskam pasiruošusius žmones. Pasigirsta giesmė „Marija, Marija“. Net ir nelabai didelį kataliką šios giesmės melodija ir Maironio žodžiai, parašyti lyg šiai dienai, jaudina iki ašarų. Vienas kitas jau braukia skruostą.

Staiga visai šalimai, o tiksliau - priešais save, išgirstu šnypštimą: „Kažkokie viduramžiai.“ Dar visai jauna moteris, gal net netekėjusi, smagiai ant šono pakreipta juoda berete ar kepuraite (nelabai skiriu), nuo nesuprantamo pasipiktinimo įkaitusiais skruostais, jau rengiasi susiimti su mano bendrakeleiviu iš Utenos. Norėdamas nutraukti ne laiku prasidėjusią diskusiją, įsiterpiu:

- Žinoma, viduramžiai. Tik viduramžiais svetimo grobikas jausdavosi teisus.

Moteriškaitė dar labiau įkaista ir dešiniu pečiu irdamasi iš minios negarsiai atsigręžusi šūkteli:

- Nepadės jums jokios maldos.

Tai turbūt vienintelis incidentas prie Parlamento tą dieną. Žmonės atidžiai klausosi informacijos, parlamentarų diskusijų, patys draugiškai diskutuoja, gieda. Kai ką gerokai sujaudina, o vėliau prajuokina miglota istorija su deputatu Šimėnu. Gal tai net gerai: jeigu sugebame dar juokauti – laikysimės.

Vakarę grįžę namo, kitą dieną vėl važiuojame į Vilnių, prie Sporto rūmų, pagerbti žuvusiųjų. Eilė begalinė. Prie jokio mauzoliejaus neteko matyti tokios eilės. Grupė uteniškių mokytojų į tą eilę atsistoja ar ne dvyliktą valandą, o štai jau ir 18 val., ir 19 ...Bet žmonės stovi, laukia, iš lėto juda į priekį, tyliai praeina pro išėjusius. Galvon topteli mintis: reikėtų atvežti čia visų šitų įvykių, šitų mirčių kaltininkus ir pastatyti prie gėlėse ir sielvarte paskendusiu karstų. Gal susimąstytų, gal suvoktų, ką padarė? Bet kažin: pasaulyje yra žmonių, kurių neveikia jokie reginiai ...

Kadangi rytoj laidotuvės, o mokykloje pamokų nėra, gedulas, einu pas gimines ieškoti nakvynės. Vos įėjęs, televizoriaus ekrane išvystu besiblaškantį, kažkam grūmojantį Gorbačiovą. Visko galima tikėtis iš šio pasaulio galiūnų, bet galėtų bent nemeluoti. O pradžioje taip tikėjome...

Ryte, įjungęs televizorių, išgirstu ir Burokevičių. Šitas net sumeluoti padoriai nemoka – kažkoks blūdiujimas su anuo pasauliu.

Mieste, prie Rašytojų sąjungos, susitinku prozininką A. Zurbą. Einame prie Neries ir atsistoję žmonių virtinėje stebime, kaip ana puse upės nuo Sporto rūmų slenka gedulinga eisena į Gedimino prospektą. Prospektu lyg upė plaukia Lietuva: moksleiviai ir mokytojai, darbininkai ir studentai, mokslininkai ir iš kaimų suvažiaavę žemdirbiai, praeina AT deputatai, pašlovinti ir patyrę nepelnytus nuoskaudas, bet pamiršę jas ir visus nesutarimus „vardan tos Lietuvos“...Lėtai rieda katafalkai su žuvusiųjų palaikais, pridengtais trispalvių šilku. Vėliavos ir virš galvų. Greta mūsų trispalvių - baltarusių, ukrainiečių, gruzinų, armėnų nacionalinės, latvių ir lenkų, vėliava su pusmėnuliu...

A. Zurba pastebi, kaip kitoje gatvės pusėje stovintis armėnas žemai nusilenkia kiekvienam karstui.

Kažkodėl prisimename Vengrijos įvykius. Gal todėl, kad panaši situacija: ir tada, ir dabar kažkas iš paskutiniųjų, visomis priemonėmis bando išlaikyti griūvančią imperiją.

Išgirstu pasakojimą.

Budapešto gatvėmis ir tiltais žlegėjo tarybiniai tankai. Moterys su iškeltais rankose vaikais bandė juos sulaikyti, bet tankai nestojo. Per kūnus riedantys tankai net kilnojosi. Tarybinis pulkininkas

nebeištvėrė: pasuko savo mašiną į šalį, išsitraukė pistoletą ir nusišovė. Lietuvis tankistas per parą pražilo.

Toks pasakojimas. Lietuvoje kol kas mastai dar ne tokie. Bet, ko gero, šitie katafalkai – tik prologas... O žmonės prospektu plaukia ir plaukia, užpildo Katedros aikštę, gatveles.

Prasideda pamaldos. Už pirmuosius po Kovo 11 – osios.

Kiek jų dar bus, tų pirmųjų? Jau stovėdami prie Antakalnio kapinių, radijo aparate pagauname Justino Marcinkevičiaus virpantį balsą. Virpa kaip tautos sąžinė. Niekas ir niekur šito balso neišdrįs apkaltinti netiesa.

Jeigu būtų buvę įmanoma, tą vakarą Antakalnio kapinėse reikėjo transliuoti visam pasauliui. Tai buvo šiurpi ir kartu didinga misterija: terasomis kylančios kalvos, kalvelės, apaugusios eglėmis, plazdanti žvakių liepsnelių jūra, maldų ir giesmių žodžiai. Atrodo, visa Lietuva, kartų kartos susirinko. O vaiduokliškoje prožektorių šviesoje - devyni karstai ant duobės krašto ir palenktos atsisveikinimui vėliavos. Ir jau įkastas į žemę didžiulis lietuviškas kryžius – lyg tautos kančių simbolis.

Stoviu po egle ir maštau apie mūsų istoriją: didvyriškas, šimtmečius trukęs gynimasis nuo Rytų ir Vakarų, Pilėnai ir Žalgiris, unijos, sukilimai ir pralaimėjimai, „Aušra“ ir „Varpas“, Vasario 16 – oji, tarpusavio rietenos, pasimetusios tautos susitaikymas su savo likimu 1940 – ujų vasarą.

Staiga prisimenu J. Aisčio eilėrašį:

Vienas kraujo lapas būt tave nuplovęs,
O varge jo vieno tu pasigedai.
Nors stiprybę sėmėm iš žilos senovės,
Liko netesėti mūsų pažadai.

Vienų vienas žodis būt tave apgynęs,
Bet varge jo vieno tu pasigedai.
Nors visi žadėjom mirti už tėvynę,
Liko netesėti mūsų pažadai...

Tai apie 1940 – uosius.

Šiandieninis įvykių scenarijus gerokai primena anuometinį. Tik nėra to paklusnumo ir naivaus patiklumo. Šį kartą į žemę ir į istoriją susigėrė kraujo lašai. Ir jų jau niekam nepavyks užberti nei smėliu, nei Laiko dulkėmis.

Niekam niekada.

O sausio 17 dienos rytą žinia: karo pradžia Persų įlankoje.

Vakare – Gorbačiovo apgailėstajimas, kad nepavyko išvengti karo, žūsta žmonės.

Galima būtų pritarti TSRS prezidentui, jei ne tie kapai Antakalnyje ir kitur.

Galima būtų, bet neapsiverčia liežuvis, nes nežinai, kada tiesą sako, o kada meluoja.